

A VISIÓN DO CLASICISMO EN ROMA: A ARQUITECTURA ROMANA E TIPOLOXÍAS CONSTRUTIVAS

TIPOLOXÍAS CONSTRUTIVAS E OBRAS A COMENTAR:

RELIXIOSOS: O Panteón de Roma.

ESPECTÁCULOS: O Coliseo e o Teatro de Mérida

CONMEMORATIVOS: Arco de Tito

OBRAS ENXEÑERÍA: Acueduto de Segovia

ROMA. CONTEXTO SOCIOCULTURAL

A **civilización romana foi a máis grande e duradeira da Antigüidade**. Roma foi fundada por Rómulo e Remo no ano 753 a.C. e desenvolveuse na Península Itálica. Constiúuse como un Estado forte e expandiuse a Oriente e Occidente, xeneralizando o uso do latín, a planificación urbanística e a construción de obras públicas. **A máxima expansión do Imperio romano foi no século II a.C.** Na historia de Roma distinguimos **tres períodos: monarquía, república e imperio**. **A etapa do imperio será a de maior esplendor (entre os séculos I a.C. e I d.C.) e Roma verase engrandecida con magníficos monumentos.**

Os romanos chegaron a Hispania no século III a.C., como consecuencia das Guerras Púnicas contra os cartaxineses, e chegan a dominar a península no século I a.C. Un dos mecanismos para levar a cabo o dominio dos territorios foi a creación de campamentos militares, que logo se convertirán en vilas dotadas ao xeito dos conquistadores. No **século III d. C.** comeza a crise que acabará coa **fragmentación do Imperio** en dúas partes: o Imperio romano de Occidente e o Imperio romano de Oriente, tamén chamado Bizancio.

Desde **o punto de vista artístico** a civilización romana é **herdeira de Grecia, Oriente e dos etruscos**, dos que toman o gusto polo retrato, o culto aos mortos, ou o uso do arco e a bóveda. **É, polo tanto, unha CIVILIZACIÓN ECLÉCTICA. Abandoaron o idealismo grego e a arte estará ao servizo do Estado e por iso será: PRÁCTICA, MONUMENTAL E PROPAGANDÍSTICA.**

En arquitectura os romanos asimilaron dos gregos as ordes, as formas dos templos, os planos hipodámicos e algunhas tipoloxías arquitectónicas, como o teatro pero fixeron unha arquitectura civil preferentemente e eran máis enxeñeiros que arquitectos.

Introduciron as seguintes novidades:

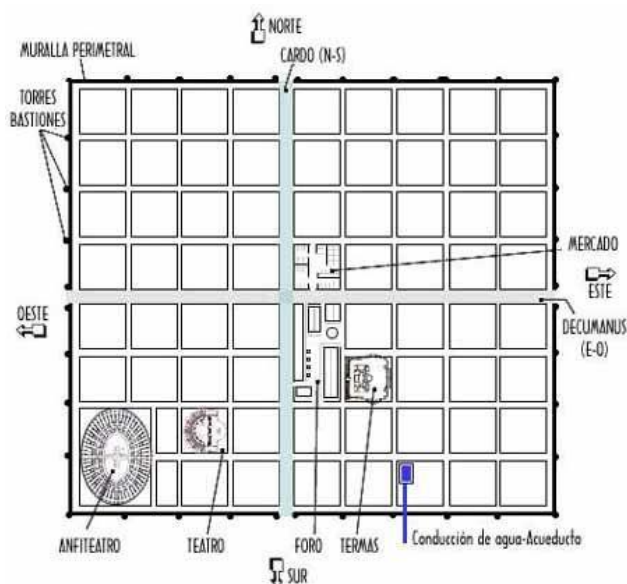
- **Nos exteriores mesturaron o arco e a liña, empregaron ás ordes clásicas gregas con función decorativa** (incluso a superposición de ordes) e **crearon dúas novas: a orde toscana**, aportada polos etruscos (simplificación da orde dórica) e **a orde composta**, na que se combinan follas de acanto corintias e volutas xónicas.
- **Sistema construtivo abovedado**, é dicir, **empregaron o arco, preferentemente o de medio punto, a bóveda de canon e de aresta, e a cúpula**.
- **Introducen un novo concepto arquitectónico: valoran o espazo interno**. Os gregos centrábase no externo, o romano elabora o interno, preocúpase por **crear un espazo para ocupar**. O carácter práctico do romano lévao a crear **arquitecturas pechadas**.
- **Novos materiais** (opus caementicium).
- **Novas tipoloxías construtivas** como **construcións para o ocio**, como **circos, anfiteatros, termas, arcos conmemorativos...** e **obras de enxeñería** como **calzadas, acuedutos, pontes e murallas**.

Por último, dicir que a arquitectura romana amóldase aos principios vitrubianos de **venustas (beleza) , firmitas (firmeza) e utilitas (utilidade)**. O **Estado será o promotor** desta arte e os artistas serán, moitos deles, de orixe grega

A cidade romana

A civilización romana era unha **civilización urbana** e nas súas cidades todo estaba planificado. Solían ter un perímetro cadrado ou rectangular. O centro era o Foro onde se desenvolvía a vida política, económica e social, incluso a relixiosa xa que os templos instalábanse neste centro social. A planificación urbanística era unha preocupación que os romanos herdaron dos etruscos e normalmente empregaban o plano hipodámico, (plano ortogonal), de orixe grega, no trazado das novas cidades que fundaban. O plano estruturábase a partir de dous eixos: o eixo N-S chamado *cardo*, e o eixo E-O chamado *decumanus*. Na intersección instalábase o Foro. O resto da trama urbana, das rúas, estruturábase en ángulos rectos. A unidade básica (a mazá de vivendas) era a *ánsula* (grupo de vivendas arredor dun patio central).

Os romanos fundaron moitas cidades debido a súa expansión militar de xeito que o que nacía como campamento romano provisional moitas veces acabou derivando en cidade. Alcantarillado, abastecemento de auga, teatro, bibliotecas, termas, calzadas, beirarrúas... eran pequenos luxos cos que os romanos dotaban ás súas cidades. El pomerium era a liña sagrada que rodeaba a cidade e que podía ser muralla. En extramuros estaba a necrópole. O foro era unha gran praza porticada, rectangular e aberta onde se ubicaban os principais edificios: basílicas, curia, templos, mercados. Era un centro político porque estaba a curia, xurídico porque estaba a basílica, relixioso porque estaba o templo e comercial polo mercado. Alí tamén se realizaban cerimoniais.

Materiais

Os materiais básicos usados polos romanos foron: **pedra, ladrillo, mármor**. Unha das características da arquitectura romana é a rapidez e resistencia de todo aquilo que construían. Isto explícase en parte polos materiais utilizados. Son os inventores do opus caementicium ou morteiro: consistía nunha mestura de area, cal e auga e anacos de rocha volcánica que se convertía nun formigón de gran resistencia e que era preciso disimular con materiais máis ricos ou pintura. Este morteiro permitía traballar con moita rapidez, era lixeiro e ao mesmo tempo moi resistente. Mármores e materiais nobres deixábanse para obras de moita importancia (pazos, templos..).

COMENTARIO DAS OBRAS

1. PANTEÓN

OBRA: *Panteón de Roma.*

AUTOR: *Descoñecido, quizás Apolodoro de Damasco (grego). Arquitecto oficial de Traxano, orixinal e con gran talento.*

CRONOLOXÍA: *S. II d.C. Foi encargado polo xeneral Marco Agripa, en tempos do emperador Augusto. Rematado co emperador Adriano entre os anos 118 e 125 d.C.*

FUNCIÓN: *Relixiosa, adicado a todos aos principais deuses romanos.*

ALTURA: *43 m.*

ESTILO: *Arquitectura romana de la etapa imperial*

UBICACIÓN: *Campo de Marte, Roma.*

Contexto artístico:

Unha civilización tan evolucionada como a romana deu lugar a **creación dunha tipoloxía de edificios que intentaban satisfacer ás necesidades da mesma**. Hai unha arquitectura pública e privada. En canto a **arquitectura pública** podemos distinguir entre edificios **relixiosos e edificios civís**. Dentro dos **edificios relixiosos: O TEMPLO**

- O templo romano **é unha síntese do templo grego e do etrusco**.
- Eran, na súa maioría, **pseudoperípteros** (columnas no pórtico dianteiro e columnas laterais adosadas nas fachadas) **e elevados sobre un pódium**.
- **Accédese por unha escalinata ata fachada principal** ben definida e isto dálle **monumentalidade**.
- Os templos romanos son **máis sobrios que os gregos e pensados para facer ritos no interior**.

Entre os exemplos **máis destacados está o Templo da Fortuna Viril en Roma ou a Maison Carré en Nimes**. Un dos templos mellor conservado e grandioso é o Panteón de Agripa en Roma que é o que imos comentar.

COMENTARIO

Estamos dunha **imaxe do exterior (ou interior)** do Panteón.

O Panteón é a obra mestra da enxeñaría romana. É un **templo adicado aos principais deuses romanos** e, aínda que o proxecto é da época de Agripa a **construción actual é da época do emperador Adriano (s.II)**. A autoría non está

clara, xa que existía enemizade entre Apolodoro de Damasco co emperador Adriano. **Esta obra é a mostra do grande avance realizado pola arte romana con respecto á arquitectura grega.** Como todas as obras romanas amóldase aos **principios vitrubianos de venustas, firmitas e utilitas.**

Materiais

A ausencia de decoración fai que **vexamos os materiais construtivos: formigón e ladrillo. Falta o revestimento de mármore e estucos.** Vemos:

- ✓ **Granito exipcio** nas columnas.
- ✓ **Mármore** nos capiteis e basas.
- ✓ **Pedra volcánica** na cúpula.
- ✓ **Bronce** nas tellas e portas.

EXTERIOR:

➤ Pórtico

É un **pórtico grandioso sobre un basamento de escalóns.** **Octástilo, con oito columnas de fuste liso, monolíticas** (unha soa peza cada unha delas), con **basas de mármore branco e capiteis corintios.** **Nos laterais catro columnas.** En total 16 columnas. Neste pórtico **as columnas xeran tres naves:** a central, máis ancha, lévanos ás enormes portas que dan acceso á cella (cámara interior). As **laterais rematan en hornacinas.** Na parte superior vemos o **arquitrabe con tres bandas,** o **friso con inscrición en letras de bronce,** o frontón e o **tellado a dúas augas.**

➤ Corpo intermedio

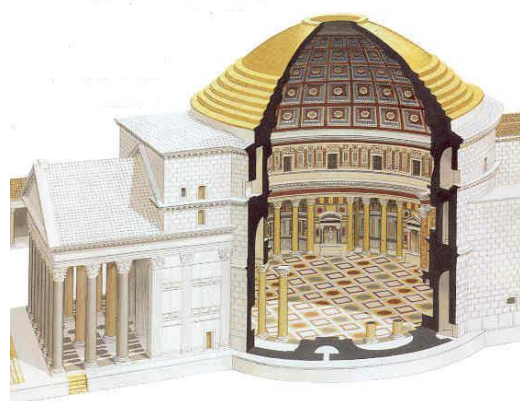
É un **corpo de transición que conecta o pórtico (rectangular) coa cella (circular).** Chámase **propylon.**

➤ Cella e cúpula

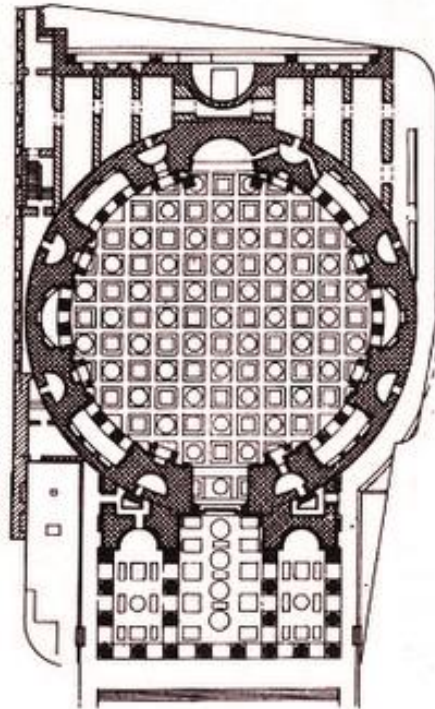
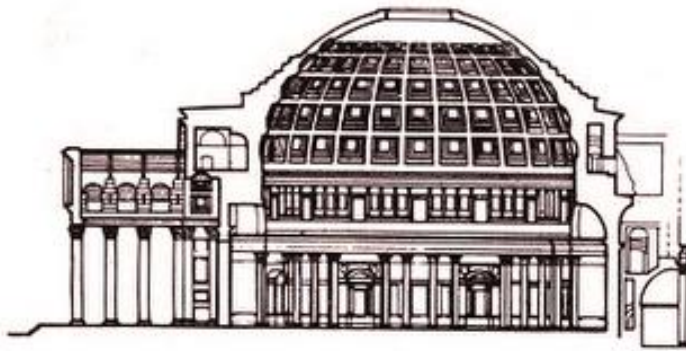
Aparece **coma un cilindro, espido, sen ornamentación.** Vense **tres andares que teñen arcos de descarga de ladrillo, integrados no muro.** **Este corpo remata na cúpula, que no pasado estivo recuberta por tellas de bronce dourado.**

A sustentación de esta cúpula é o que converte o edificio nunha obra mestra da enxeñería romana. Como se consegue soste esta enorme cúpula?

- ✓ Mediante **oito grandes piares e arcos de descarga** que transmiten o peso da cúpula nun sistema perfecto.
- ✓ **Muros de seis metros de grosor na base,** onde se asenta a cúpula.
- ✓ **Materiais lixeiros,** de tipo volcánico como a pedra pómez, a medida que ascendemos para alixeirar o peso.
- ✓ **Adelgazando o grosor do muro a medida que ascendemos,** (dende 6 m. ata chegar a 1,5 m., á altura do óculo).
- ✓ **Perforando a cúpula con casetóns.**

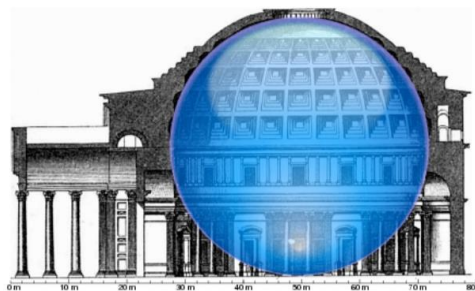

INTERIOR:

É un **plan central** (que alberga un espazo circular no interior). Mestura elementos de influencia grega coas romanas. A cella, circular, é o máis salientable:

- ✓ Medidas: **43 metros de diámetro por 43 metros de altura.**
- ✓ É un espazo amplo e no **que non se divisan apoios** o que o converte nun espazo único e espectacular.
- ✓ Pon de manifesto **a preocupación polos espazos internos.**

Sección transversal do Panteón de Roma mostrando como unha esfera de 43,3 m de diámetro encaixa baixo a súa cúpula.

Distinguimos tres partes con tres alturas diferentes:

- **Piso inferior:** Contemplamos unha **fachada ficticia** feita a partir de **materiais nobres como o mármore**. As **columnas, cornixas e pilastras non teñen ningunha función, non sosteñennada**. Este luxo ornamental ten **a función de ocultar todo o sistema de sustentación**. Neste muro ocúltanse **oito machóns (grosos piares)** e vense **oito exedras** (ocos no interior do muro) **enmarcadas por columnas e pilastras**. Nos frentes dos piares colocáronse **altares con columnas e tímpanos**. O chan está pavimentado con **lousas de mármore de distintas cores**.
- O **tambor**, por riba, con fiestras cubertas de celosía. Algunhas rematan en frontóns. Foron cegadas.
- A **cúpula, con 43 metros de altura**, está dividida con **aneis e nervos**. **Está decorada con 140 casetóns (5 filas de 28), que diminúen de tamaño conforme se elevan**. Ao final da cúpula hai un **óculo de case 9 metros de diámetro** protexido por láminas de alabastro que **é o foco de luz e ventilación do recinto**. Este **ilumina de forma homoxénea (sen sombras) e de forma difusa, tranquila e suave todo o espazo**. **En realidade é a representación simbólica da bóveda celeste na que o óculo é o sol**.

(CASETÓN: cada un dos adornos ocós xeométricos que se dispoñen en forma regular (rectangular ou cúbica) nun teito ou no interior dunha bóveda. Cumpren a función de alixerar o peso dos edificios.)

Simbolismo do edificio (Simbolismo)

A que se debe esta organización do edificio? O Panteón é unha construción relixiosa adicada a todos os deuses, incluídos os emperadores divinizados. Polo tanto **o seu interior fai alusión á cosmoxía romana**:

- A sala circular é unha **esfera perfecta**, é a harmonía.
- A **cúpula está dividida en 5 círculos** (o sistema planetario dos romanos, co sol no centro)
- Hai **28 casetóns en cada círculo** que simbolizan os días do mes lunar.
- Os **nichos do piso inferior están adicados a 5 planetas**, máis ao sol e a lúa, as fontes de luz.

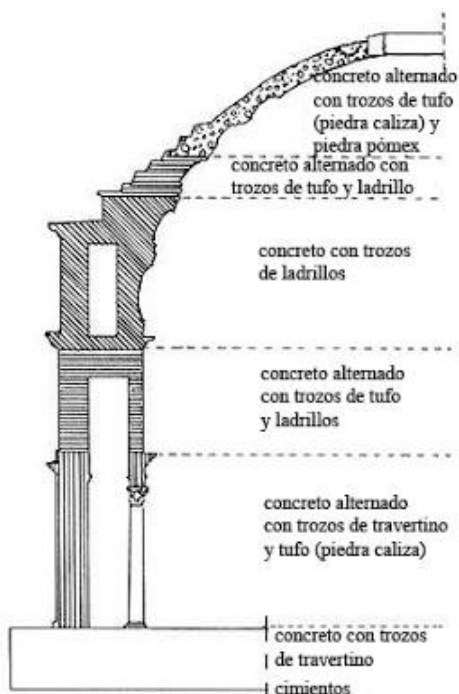
Polo tanto **a cúpula sería a bóveda celeste, iluminada polo sol no seu centro**, coma era Roma naqueles momentos: o centro do universo arredor do cal xiraba o mundo coñecido

Conclusión

A cúpula do Panteón é a gran cúpula da Antigüidade imitada posteriormente. Ata o século XIX non foi posible superar as dimensións. No Renacemento e Barroco foi un edificio que exerceu fascinación permanente nos arquitectos e deixou a súa pegada en obras como a cúpula de Florencia ou en San Pedro de Miguel Anxo. Na actualidade é unha igrexa, Santa María dos Mártires.

A obra ten unha importancia primordial, non só polo alarde técnico que reflicte, senón pola súa concepción espacial: a arquitectura como creadora de espazos interiores. É a primeira construción na que se pretende claramente crear espazo interior, non preocupándose en exceso polos volumes externos. Lembremos que Grecia creaba edificios para ser vistos desde fóra que era onde se reunía o pobo para as celebracións relixiosas. No interior, a sensación espacial que se consegue é única: prodúcese unha centralización do espazo grazas ao seu trazado circular e á propia forma e altura da cúpula.

2. O COLISEO DE ROMA

OBRA: COLISEO OU ANFITEATRO FLAVIO

AUTOR: Descoñecido, mandado construír polo emperador Vespasiano e inaugurado polo emperador Tito.

CRONOLOXÍA: Inaugurado no ano 80 d.C. (S.I)

ESTILO: Arquitectura romana de la etapa imperial.

FUNCIÓN: Edificio destinado para o ocio dos cidadáns romanos.

UBICACIÓN: Foro de Roma

O espírito práctico dos romanos fixo que crearan unha variada tipoloxía de edificios civís, tanto para satisfacer o tempo de ocio (termas, teatros, anfiteatros e circos) como as necesidades xurídicas e comerciais (basílicas).

Os **ANFITEATROS** son normalmente edificios de planta elíptica consecuencia de unir dous teatros pola escena e servían como lugar de loita entre feras e gladiadores e naumaquias. Os máis coñecidos é o **anfiteatro de Mérida** e o **Coliseo de Roma** que corresponde á imaxe que imos comentar

COMENTARIO

- É unha **construción exenta**
- Estaba construído **sobre os terreos nos que Nerón tiña a súa Domus Aurea** próximo á estatua do Coloso, estatua de Nerón de 20 metros.
- Era o **anfiteatro máis grande construído** cunha capacidade para 50.000 persoas con oitenta filas de asentos. Estaba **construído no centro da cidade**, o cal non era o habitual.
- A construción desta magnífica obra **servía para propaganda do emperador e da nova dinastía Flavia**.
- **Durante 500 anos, no seu interior, celebráronse infinidade de xogos mesmo despois da caída do Imperio romano, no ano 476**. Crese que case 1.000.000 de persoas morreron nestes xogos. O abandono e dous grandes terremotos provocaron a ruína parcial do monumento que se converteu nunha **canteira de mármore travertino para a construción doutros edificios**.

Materials

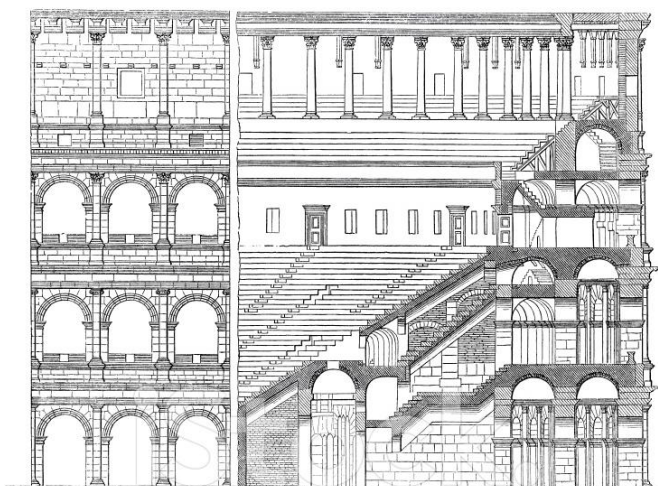
Está realizado en **formigón** (muros, bóvedas), **ladrillo** e tamén **mármoles** cos que recubrían os exteriores.

Exterior (probablemente a imaxe que nos mostren)

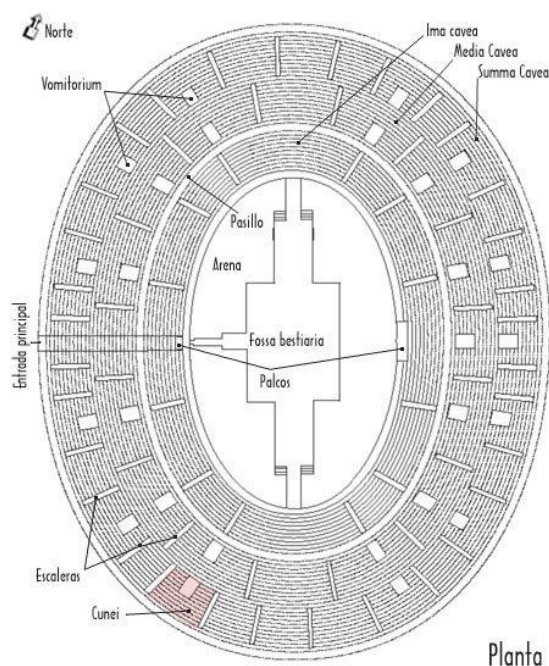
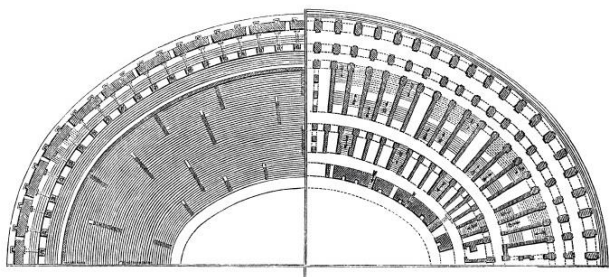
A **fachada conservada está construída a catro niveis ou pisos levantados sobre un estilóbato**. Desde abaixo cara arriba **sobrepóñense varias ordes, a dórica-toscana, a xónica e a corintia**

- **Os tres primeiros pisos están formados por unha sucesión de 80 arcos de medio punto, sobre piares con semicolumnas adosadas**, que sosteñen unha **cornixa decorativa**. Accédese, ao seu interior, a partir de cada un dos 80 arcos.
- **O cuarto piso ou ático**, está formado por un **muro con pilastras adosadas** (con capiteis corintio-compostos) e pequenas **ventás rectangulares**. Parece moi pesado. Ten **240 mastros** (ménulas) **que sostían un toldo, o velarium**, que **protexía aos espectadores da chuvia e da calor**. Este piso foi mandado construír por Tito para aumentar a capacidade. Remata con cornixa

A **combinación da curva dos arcos**, onde ían destinadas esculturas, **cos elementos horizontais** é o que **caracteriza o aspecto estético externo do Coliseo**.

by Getty Images™

Planta

Interior

A **planta é elíptica (forma ovalada)**. A estrutura do edificio **levántase sobre unha multitude de bóvedas dispostas en posición radial**. Con **tres partes fundamentais**:

- **Graderío ou cávea**: **tres pisos comunicados mediante unha rede de corredores abovedados** (bóvedas de canón e aresta) **que sosteñen as gradas**. A comunicación entre os pisos faise a través de escaleiras e rampas. Eran **tres zonas dispostas en pendente: ima, media e summa cavea**, cada unha destinada a espectadores específicos. Nos extremos había **dúas tribunas para a familia imperial**. O **camiño para acceder era rápido**: desde as **arcadas dos pisos inferiores, as escaleiras, corredores, vomitoria e asiento**. Podía encherse en cuestión de minutos.

- **No centro estaba a area**, o **lugar onde se levaba a cabo o espectáculo**. Esta area estaba delimitada por un **podium**, muro de case catro metros de altura, que **separaba o espazo do espectáculo do espazo para espectadores**. O **chan de madeira estaba cuberto de area ou inundado**, cando se celebraban as naumaquias.
- **Subsolo: unha das orixinalidades do Coliseo**: as **dependencias subterráneas, unha complexa obra de ladrillo que ademais de albergar as distintas dependencias de servizo** (enfermería, almacéns...) e **as celdas para as feras**, estaba dotado cun **sistema impermeabilizado de condución de auga capaz de transformar a arena nunha gran piscina**. Destacar a **existencia de mecanismos** (montecargas e poleas) **cos que ascendían aos protagonistas dos espectáculos** (animais e gladiadores).

Conclusión

A construción do Coliseo foi considerada un xeneroso agasallo do emperador e serve para glorificalo. O emperador sentado nunha tribuna tiña a facultade de salvar ou condear vidas.

A obra é **unha mostra do xenio construtivo dos romanos, do dominio dos romanos das técnicas construtivas que usan os materiais en función das necesidades**. Como detalle, comentar que **houbo que escavar 14 metros para os alicerces (cementos)** xa que estaba construído sobre unha lagoa.

O anfiteatro serviu de modelo a moitos outros. **Práctico, monumental e propagandístico. Funcional pero con sentido estético (principios vitrubianos)** Esta obra **inspirará a arquitectura renacentista na superposición de ordes** (Pazo Rucellai).

Conserva a planta elíptica e parte do seu alzado de catro pisos pero hoxe é un cascarón baleiro. Aínda así segue a ser un dos edificios máis impresionantes da Antigüidade.

3. ARCO DE TITO

OBRA: Arco de Tito

AUTOR: Descoñecido, mandado construír polo Senado.

CRONOLOXÍA: 81 d.C. (S.I)

ESTILO: Monumento conmemorativo, etapa da Roma Imperial.

DIMENSIÓN: 14,5 (altura) x 13,5 (ancho) x 4,75 (fondo)

UBICACIÓN: Foro romano

O espírito práctico dos romanos fixo que crearan unha **variada tipoloxía de edificios civís**, tanto para satisfacer o tempo de ocio (termas, teatros, anfiteatros e circos) como as necesidades xurídicas e comerciais (basílicas). Tamén construíron obras conmemorativas como arcos e columnas e outras vinculadas a enxeñería como son as pontes, acuedutos, calzadas e cloacas.

COMENTARIO

O arco é polo tanto unha **construción romana de tipo civil e conmemorativa**. A súa **función é decorativa e propagandística**. Os arcos existen en Roma desde a época republicana pero **os máis importantes son os da etapa imperial**. É unha **innovación arquitectónica romana** aínda que a idea parece proceder do mundo greco-oriental. **Os arcos servían como soporte a relevos que facían referencias a fazañas ou feitos conmemorables**. Incluso sobre o ático podían ir conxuntos escultóricos en bronce. O **número de vans era variable** (1, 3, 5)

Atópase **na vía Sacra do Foro Romano** e moi próximo ao Coliseo. Foi mandado construír por Domiciano en honor do seu irmán Tito **para conmemorar a súa vitoria sobre os xudeus no ano 70 e os saqueos da cidade de Xerusalén e do templo de Salomón**. O **exército romano destrúe o templo e trae a Roma o botín de guerra**: obxectos sagrados dos xudeus.

Materiais

Está construído en **morteiro, formigón**, pero **recuberto de mármore do Pentélico**.

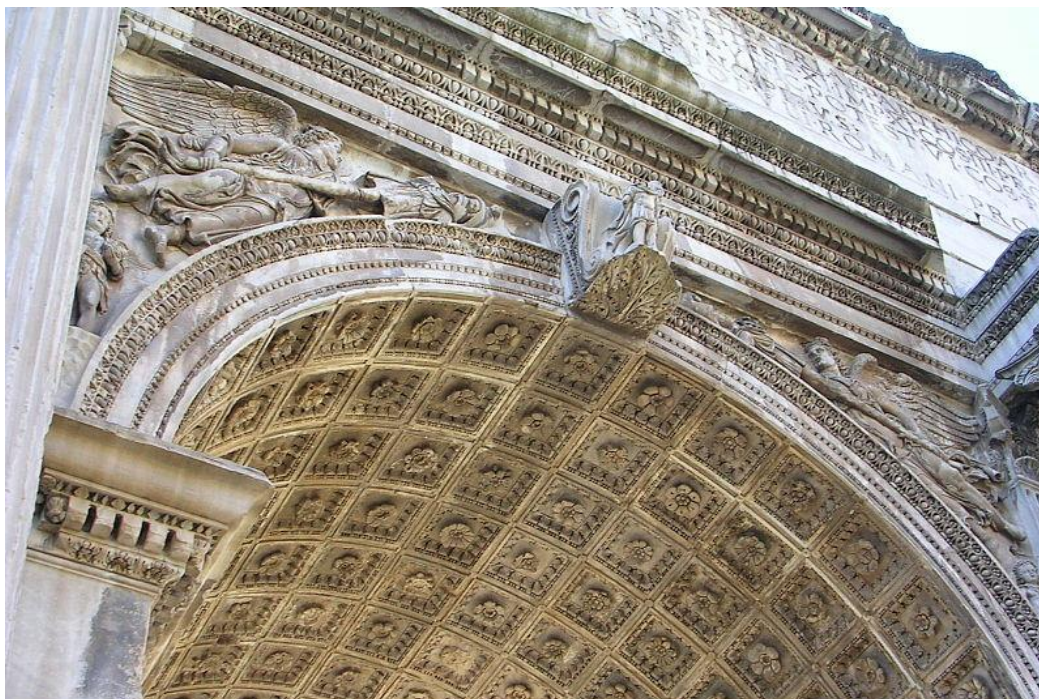
Análise formal

É o **arco máis antigo conservado**. Ten **un so van no centro**, cun **arco de medio punto, entre dous piares, e un remate horizontal**. Acada os quince metros de altura. En **alzado** podemos distinguir:

- **Nivel inferior: un pódium**
- **Nivel medio: a parte principal.** Está **separado do podium por unha imposta** (especie de voladizo a modo de separación) e **organízase cun van central e, nos laterais, uns grosos piares que teñen hornacinas cegas flanqueadas por semicolumnas adosadas con capiteis compostos e fustes estriados** (as das esquinas non). Sobre elas está o **entaboamento** (arquitrabe con tres bandas, e un friso con relevos nos que aparecen desfiles triunfais). Como remate, unha **cornixa pronunciada**. Nas **enxutas** (superficies angulares en los arcos) **aparecen vitorias aladas e hai unha ménsula na clave do arco**. **Na parte interna do arco xérase unha bóveda de canón que está decorada con casetóns.**
- **Nivel superior: o ático sobre a cornixa.** Ten un panel no **que figura a inscrición coa dedicatoria: O Senado romano e o pobo de Roma ó divino Tito, fillo do divino Vespasiano, Vespasianus Augustus.**

O Arco de Tito é o **máis antigo, o máis sobrio e o de máis equilibradas proporcións.** É un exemplo claro da combinación que fan os romanos entre **a estrutura adintelada e a abovedada** (arcos de medio punto, bóveda de canon con casetóns, enxutas...) co que se acada **equilibrio entre o dinámico e o estático.**

Decoración

Unha das peculiaridades do arco é a súa decoración, sobria no exterior e de grande calidade nas caras internas. O **traballo escultórico** localízase no **friso, nas enxutas e nos paneis inferiores.** Nestes **paneis, de forma rectangular, hai dous altorrelevos.** De **carácter histórico,** están en relación co **desexo dos romanos de perpetuar as fazañas militares,** neste caso as do emperador Tito.

- **No panel dereito represéntase unha procesión triunfal.** Un grupo de **soldados romanos en fila camiñan pola cidade de Roma transportando o botín de guerra,** obxectos sagrados como o candelabro de sete brazos ou a arca da Alianza. Na colocación das figuras **lógrose o efecto de movemento de multitude.**
- **No panel esquerdo hai unha representación máis simbólica na que o emperador vai na carroza coroado por unha vitoria alada.** Rodeado por **figuras alegóricas** (pobo romano, Senado). **É unha escea máis estática.**

Nestes paneis *varíase o grado de altorrelevo, que sobresaie máis no centro ca nos laterais e isto xera un efecto de profundidade de gran calidade cunha técnica que nos recorda a Grecia*. Perdeu a policromía o que lle daría un aspecto máis pictórico. Son *relevos considerados pictóricos porque buscan efectos de perspectiva e profundidade* (por influencia do mundo grego).

Conclusión

É o arco máis clásico dos que se ergueron en Roma. Logran que sexa harmonioso e proporcionado, incluso con espazo interno ao ser arco profundo. *Outros arcos importantes foron o de Septimio Severo, de tres arcos co central máis grande e o arco de Constantino, tamén de tres arcos.*

4. TEATRO DE MÉRIDA

OBRA: Teatro de Mérida

AUTOR: Descoñecido, mandado construír polo cónsul Marco Agripa.

CRONOLOXÍA: 18 d.C. (S.I). Época do emperador Augusto.

ESTILO: Arquitectura romana en Hispania. Arte da etapa imperial

UBICACIÓN: Emérita Augusta. Mérida.

O espírito práctico dos romanos fixo que crearan unha **variada tipoloxía de edificios civís, tanto para satisfacer o tempo de ocio** (termas, teatros, anfiteatros e circos) **como as necesidades xurídicas e comerciais** (basílicas). **Os teatros romanos son unha adaptación dos gregos con algunhas particularidades:**

- ✓ Non están escavados nas ladeiras dos outeiros senón que ***se construían exentos***.
- ✓ ***As cávea*** (ou gradas) e ***a orchestra*** son ***semicirculares***.
- ✓ ***Magnifican a fronte da escea***.
- ✓ ***Completan o conxunto con xardíns e pórticos*** para usar nos descansos.

COMENTARIO

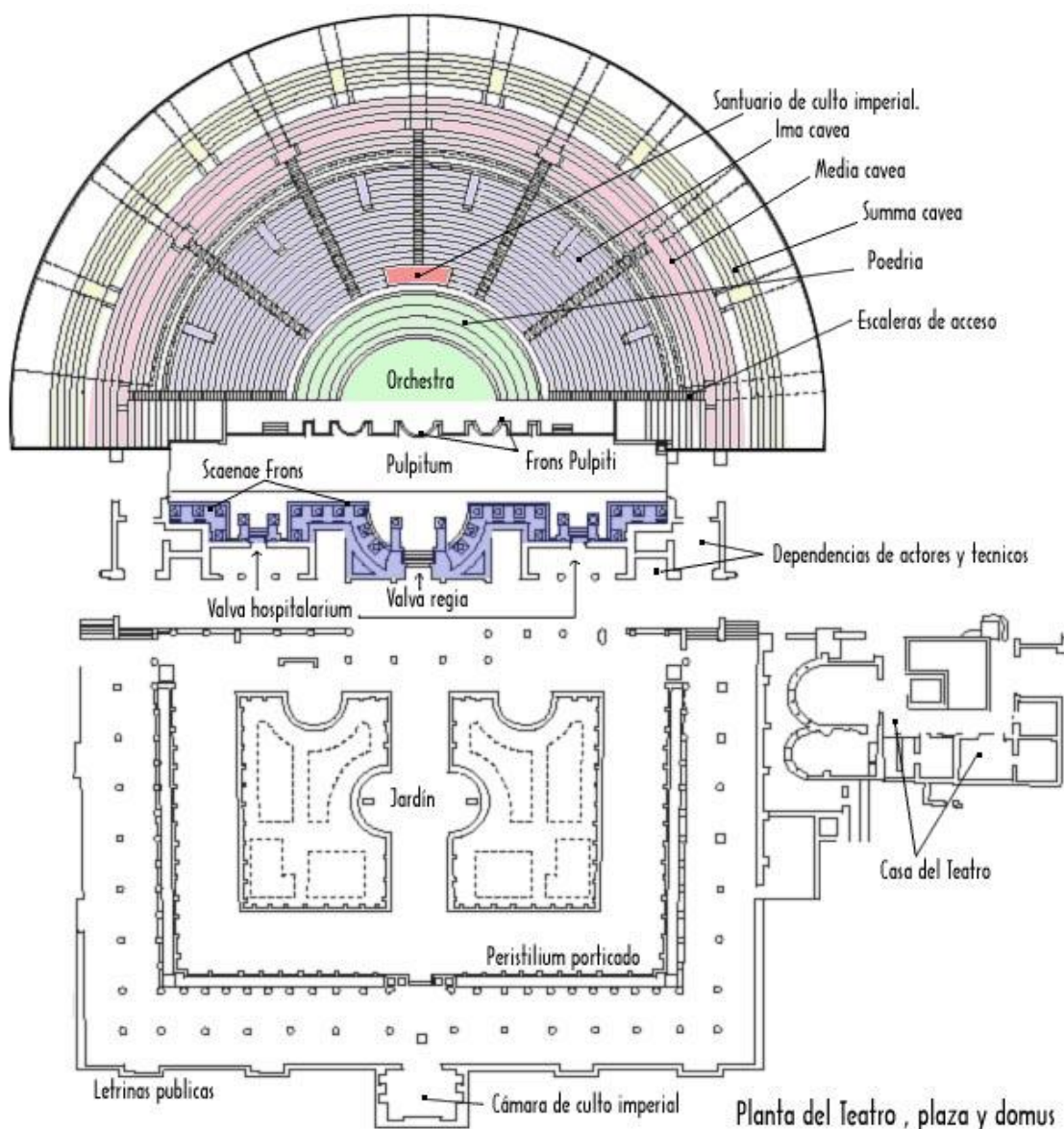
É unha **construción civil de tipo lúdico, destinada á espectáculos teatrais**. Estamos ante unha ***obra romana en Hispania, situada en Emérita Augusta. Mérida chegou a ser unha das cidades máis importantes do mundo. Fundada por Augusto no ano 25 a.C.*** Era unha ***cidade romana característica***, amurallada, que contaba con circo, basílica, acueduto, anfiteatro, templos....Un patrimonio riquísimo que conservamos.

O teatro de Mérida **é un teatro de tipo mixto o que significa que unha parte aproveita unha ladeira da montaña e outra é construída.**

Materiais

Variados en función da parte construída; desde ***mármares*** para a frons scenae ou orchestra, ***ladrillos*** para bóvedas e ***formigón*** para muros.

Estrutura

Componse de tres partes: A **escea arquitectónica, a orquesta e a cávea**.

1. **Escea arquitectónica:**

De **grandes dimensións**, con **17 metros de altura**, o decorado permanente para a representacións. Ten varias partes:

- **Pulpitum**, que é **plataforma elevada**.
- **Proscenio**: que é o **espazo onde se actúa**, no alto do pulpitum. É **amplo, de 60 metros de longo por 7 de profundidade**.
- A **frons scenae** que é o **fondo monumental do escenario**; **divídese en tres tramos**.
  - A **parte central**, conformando una **exedra cóncava, onde se abre unha porta**.
  - Os **dous laterais**, conformando **entrantes rectangulares**, con dúas portas menores. Estes entrantes e saíntes **proporcionan dinamismo á construción**. As tres portas encaixan co desenvolvemento dos actos das obras.

A frons scenae ten dous pisos; o **piso inferior con columnas de orde corintia elevadas sobre zócalo**; sobre estas, un **entaboamento e unha cornixa moi decorados**, con motivos como palmatorias, ovas, etc; **sobre o entaboamento un novo piso de columnas**. Nos **espazos existentes entre as columnas colocábanse estatuas de personaxes públicos e divindades** (función propagandística).

É orixinal e os **materiais cos que está feita esta frons scenae son de gran calidade e riqueza** (mármores veteados azuis en basas e capiteis brancos) o que lle daba un aspecto fastuoso. *A que vemos actualmente non é a orixinal senón froito de reformas posteriores.*

2. **Orquestra**

Semicircular. Era o lugar **onde se situaba o coro** e máis reducida que no teatro grego, pois requerían menos participación.

3. **Cávea** (gradas)

Espazo semicircular, para os espectadores. Tiña **tres niveis, divididos entre sí por corredores:**

- **A inma cávea**, o máis próximo á escea e reservada para os grupos sociais máis importantes, autoridades políticas, relixiosas ou militares e as clases máis acomodadas.
- **A media cávea**, con cinco filas de asentos, onde se ubicaban os homes libres e cidadáns romanos.
- **A summa cávea, ou parte superior**, tamén con cinco filas de asentos, para os de menor categoría social (plebe).

En total, **no exterior trece portas facilitaban o acceso e evacuación** dos asistentes ao teatro.

Parte posterior

Habería tamén que destacar o **amplo desenvolvemento que ten a parte posterior do teatro adicado a ser un espazo lúdico aproveitado nos descanso das representacións con xardíns, galerías porticadas, biblioteca, letrinas...**

Conclusión

Exemplo das **características da arquitectura romana: práctico, útil pero con preocupación estética.** Exemplo da tipoloxía arquitectónica romana inspirada na grega. É o **mellor conservado en Hispania** e segue a manter a súa actividade.

5. ACUEDUTO DE SEGOVIA

OBRA: *Acueduto de Segovia*

AUTOR: *Descoñecido*

CRONOLOXÍA: *S. I - II d.C. Etapa imperial romana.*

ESTILO: *Obra Pública. Arquitectura romana en Hispania.*

UBICACIÓN: *Segovia.*

COMENTARIO

O espírito práctico dos romanos fixo que crearan unha **variada tipoloxía de edificios civís, tanto para satisfacer o tempo de ocio** (termas, teatros, anfiteatros e circos) **como as necesidades xurídicas e comerciais** (basílicas). ***Tamén construíron obras conmemorativas (arcos, columnas) e outras vinculadas a enxeñería como son as pontes, acuedutos, calzadas e cloacas.***

Os acuedutos teñen a estrutura das pontes só que a auga circula pola parte superior. O comitente é o Estado e ten unha ***intencionalidade propagandística como mostra do poder e da grandeza do imperio romano*** sobre os conquistados, neste caso Hispania.

Segue os principios vitrubianos de venustas, firmitas e utilitas, é dicir, unha construción práctica pero con sentido estético; a súa función era a de abastecer de auga á cidade. O máis grande conservado é o de Segovia. Outro exemplo é o de Mérida.

Materiais

Pedra berroqueña (gran gordo) con sillares toscos e unidos sen argamasa, a óso*. Son uns 25 000 sillares. A canle, está feita en ***cachotería*** (opus incertum) e ***formigón*** (cal, area e pedra) revestida por dentro cun material impermeable (formigón con trozos de ladrillo picado).

A óso:** ***Sistema de colocación ordeada e en seco dunhas pedras sobre outras e que se sustentan polo seu propio peso, sen argamasa nin morteiro.

Análise formal

Recolle a auga na serra do Guadarrama para levala a Segovia nun percorrido de case 18 quilómetros. Non se explica moi ben por que se constrúe unha obra desta envergadura nunha vila de pequena importancia. Non se sabe quen a encarga nin que a fai pero, **pola perfección da súa fábrica, esixe unha chegada de enxeñeiros da capital en colaboración de man de obra non cualificada**: escravos ou soldados en período de inactividade; deste xeito as obras son perfectamente asumibles polo aparato do Estado.

Estrutura

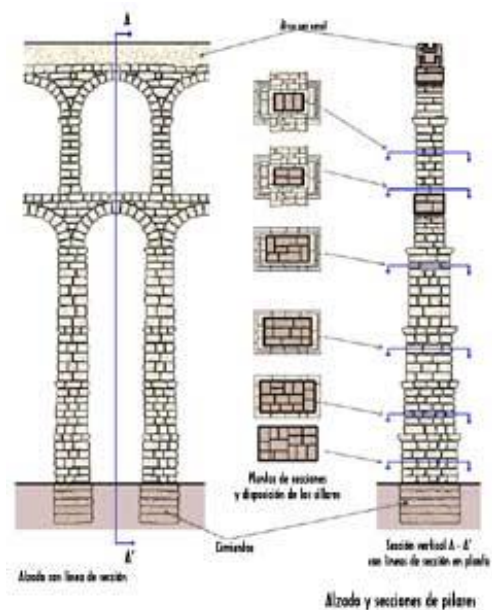
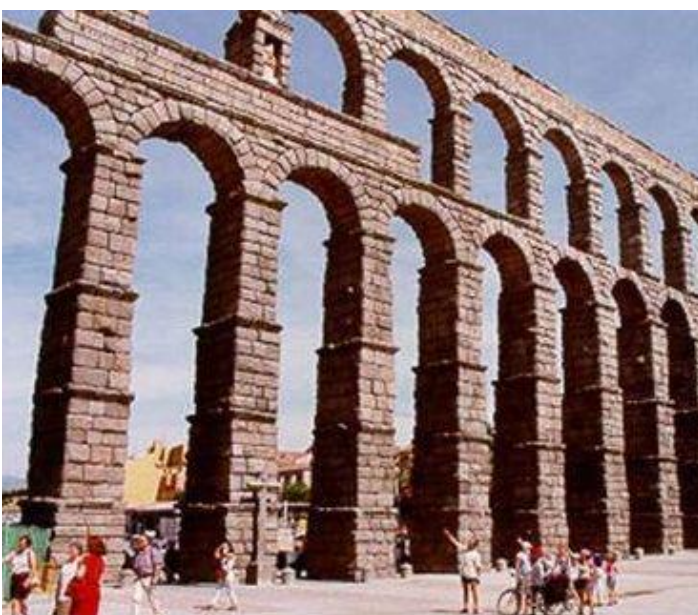
Fíxose un estudo do terreo para saber cal era o trazado máis axeitado que mantivera unha pendente suave para que a auga circule con regularidade. O acueduto de Segovia **non ten un trazado rectilíneo**. Toma a auga do río Frío a través dunha canle e ao principio vai descuberto ata chegar a un desareador. Desde aquí organizase en **catro tramos de distintas direccións, lonxitude e altura**:

- 1º formado por seis arcadas de ata 7 metros de alto e 65 m de longo
- 2º engadido ao anterior cun piar que xera unha desviación á esquerda. Ten vintecinco arcadas.
- 3º formado por arquería de corenta e catro arcos de 12 m. de altura
- **4º tramo: a imaxe máis coñecida é a parte do acueducto que se atopa na mesma cidade e que tiña que salvar un desnivel de case trinta metros o que obrigou a facer arcos de gran altura.**

A súa lonxitude é de 728 metros e acada case os 30 metros de altura máis os 5 de alicerces (cimientos). O **soporte usado é o piar**. Deste xeito **aparece a alternancia de piar - arco propio de Roma**. **Consta de dúas arquerías superpostas**: a inferior con 44 arcadas e a superior con 119.

Os **arcos empregados son de medio punto, algo peraltados, formados por dovelas trapezoidais dispostas de xeito radial**. A arquería superior mantense regular, sen embargo **na inferior os enormes piares varían de tamaño, en función dos desniveis do terreo**. Os **arcos teñen unha luz de cerca de 5 metros**. **A canle está no ático**.

Sobre os piares máis altos hai un sotobanco (cinco fileiras de sillares) na que **habería inscrición conmemorativa** e un nicho para a divindade.

Conclusión

É unha **obra utilitaria pero tamén con preocupación estética** como se demostra:

- ✓ **No ritmo dos arcos,**
- ✓ **Nas proporcións**
- ✓ **No escalonamento dos piares...**

É pois unha **mestura de beleza e utilidade**. É a **obra de enxeñería máis artística e monumental da arquitectura romana**. Estamos ante unha **arquitectura reiterativa: arco - pilar na que se xera un xogo de masa - oco, claro - escuro**. Cabe sinalar que **existe ademais unha plena integración da obra co espazo xa que as formas nacen da adaptación ao relevo**.